

Різник Г.В.
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Шведова Г.А.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
правового забезпечення безпеки бізнесу
Державно торговельно-економічного університету
м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КАТУВАННЯ

Кримінальна відповідальність є складовою кримінального права та відіграє важливу роль у побудові відповідального суспільства. Історія доводить, що кримінальна відповідальність дійсно повинна мати місце у правовій системі країни, оскільки її застосування допомагає зменшити кількість кримінальних правопорушень у майбутньому і важливо враховувати, що основним завданням держави є охорона прав та свобод людини і громадянина, що включає в себе захист їх життя та здоров'я. [1; с.56]. До того ж варто зауважити, що в сучасному світі все більшої актуальності набувають злочини, пов'язані з умисним завданням психічного або фізичного болю іншим особам, тому застосування кримінальної відповідальності за такі дії є обов'язковим, оскільки в демократичному світі такі дії не можуть бути допустимими.

Одним з видів таких злочинів є катування. Сучасні реалії, а саме повномасштабне вторгнення в Україну, доводять нам, що актуальність та поширеність катувань зростає в десятки, і навіть сотні разів. Для підтвердження даної думки, ми вважаємо, що доцільно буде згадати про сотні випадків, які стосуються катувань над військовими, враховуючи військовополонених. Даний факт був підтверджений Генеральним прокурором України під час зустрічі зі спеціальною доповідачкою ООН з питань катувань. Вказані факти він підтвердив статистичними даними, за якими близько 90 відсотків військовополонених пройшли через катування та інші форми жорстокого поводження. [2]. До того ж підтвердженням катувань військових є те, що лише на території Херсонської області було знайдено 11 катівень, як зауважує Генеральний прокурор України А.Є. Костін. [3].

Для того, щоб з'ясувати правову основу, такого злочину як катування, насамперед потрібно визначити, що чинним законодавством, а саме Кримінальним Кодексом України передбачено, що катування – це умисне діяння, спрямоване на заподіяння особі сильного фізичного болю чи морального страждання, вчинене з метою примусити її чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати інформацію чи зізнання, або з метою покарати її чи іншу особу за дії, вчинені нею або іншою особою чи у вчиненні яких вона або інша особа підозрюється, або з метою залякування її або інших осіб. [4; ст. 127].

Через масову поширеність такого злочину як катування, чинне законодавство було вдосконалене шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування».[5]. Ми підтримуємо даний закон, оскільки проаналізувавши його зміст, ми визначили, що він спрямований насамперед на те, щоб положення щодо катування в Кримінальному кодексі України більше відповідали нормам міжнародного законодавства, а саме Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.[6]. В результаті внесення змін, було розширене поняття «катування» та надано більш чітке значення даного злочину, тобто

застосування таких змін допомогло досягти певної комплексності положення в даному аспекті.

Варто згадати, що випадки катувань були доволі поширеними до введення воєнного стану на території України. Їхня актуальність була зумовлена протиправною діяльністю працівників правоохоронних органів, але доволі часто такі злочини не були кваліфікованими, а відбувалися під певним маскуванням таких фактів під інші менш тяжкі випадки. Аналізуючи різні джерела з вказаного питання, ми знайшли цікаву думку праників щодо актуальності таких злочинів. Одними з таких праників були О.А. Мартиненко та Д.А. Кобзін, які досліджували дане питання. Отже, за їхнім аналізом близько 30 відсотків таких злочинів були вчинені працівниками правоохоронних органів. Ми вважаємо, що такий аналіз є показником того, що кримінальна відповідальність за катування, до внесення певних змін, та аналіз діяльності працівників правоохоронних органів була недостатньою для того, щоб запобігати вчиненню таких злочинів.[7; с.36]. До того ж дуже слушною є думка Я. Мовчун, яка зазначає: «Під час таких злочинів з боку працівників правоохоронних органів спочатку слідчі можуть просто шукати винного на свій розсуд (це може бути особа, яка опинилася не в той час і не в тому місці, або особа, яка раніше потрапляла у поле зору правоохоронців, або просто підходящий «цап-відбувайло»), потім його затримують та обманом, залякуванням, побиттям чи тортурами «витягують» з нього показання».[7; с.37].

Для того, щоб протидіяти застосуванню катувань Кабінетом Міністрів України була затверджена стратегія протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затверджений плану заходів з її реалізації. [8]. Проаналізувавши положення даної стратегії, ми вважаємо, що вони дійсно є необхідними, оскільки за статичними даними катуванням з боку правоохоронних органів кожного року піддаються майже 100 000 тисяч людей . [9; с.26]. Ці та вищевказані нами статичні дані є підтвердженням того, що застосування більшого контролю та розроблення стратегій усунення таких злочинів є необхідним.

Отже, кримінальна відповідальність за катування є дуже важливою складовою правової системи України. Ситуація, яка відбувається в Україні на даний час стала ще одним доказом того, що тема є дійсно поширеною та актуальною. З вищевикладеного нами матеріалу, можна визначити, що питання захисту від катування також закріплене у міжнародних документах, одним з яких є Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання. На нашу думку, адаптація Кримінального кодексу України до міжнародних стандартів є показником того, що національне законодавство готує більш масштабно регулювати питання кримінальної відповідальності за катування. Але, ми вважаємо, що кримінальній відповідальності за катування слід приділяти більше уваги та аналізу, оскільки практика доводить, що дана категорія справ також має свої умови та особливості.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності за катування в Україні // Актуальні проблеми кримінального права та процесу: матеріали круглого столу . Солдат К. Острог, 2021р. 70 ст.
2. Світова спільнота має змусити Росію дотримуватись Конвенції проти катувань. Укрінформ – актуальні новини України та світу. 10.12. 2023 р. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3798181-svitova-spilnota-mae-zmusiti-rosiu-dotrimuvatisa-konvencii-proti-katuvan-lubinec.html>
3. Окупанти катують українських військовополонених: шокуюча статистика. Інформаційне агентство "Главком". 07.09.2023 р.

URL:<https://glavcom.ua/country/incidents/okupanti-katujut-ukrajinskikh-vijskovopolonenikh-shokujucha-statistika-954973.html>

4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25–26. Ст. 127
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за катування» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 51.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2812-20#Text>

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання *N 3484-XI* (3484-11) від 26.01.87
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

7. Кримінальна відповідальність за катування в Україні та зарубіжних країнах: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. В. Савченка. — К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. — 240 с.

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації» від 28 жовтня 2021 р. № 1344-р URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1344-2021-%D1%80#Text>

9. Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в 2020 році. Харків, Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД), 2020. 64 с.